

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

2022

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 29.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLUWA

1. Bala ditaelo tsena ka tlhoko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)
4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO
Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso E LE NNGWE.
5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)
 - Araba dipotso tsa pale/sengolwa sa bohoholo le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
 - Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.
6. BOLELELE BA DIKARABO
 - Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswa a 250–300.
 - Dipotso tse telele tsa Pale le Terama di lokela ho arajwa ka mantswa a 400–450.
 - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.
7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka tlhoko.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.

9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
KAROLO YA A: Metsotso e 40
KAROLO YA B: Metsotso e 55
KAROLO YA C: Metsotso e 55
11. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlalisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO			
Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Kgomo tsa bohadi'	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Ke lla le wena'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Dikano'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Bala Mahlohonolo'	Dipotso tse kgutshwane	10	9
MMOHO LE			
Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.			
5. 'Molato keng?'	Dipotso tse kgutshwane	10	10
KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO			
ELA TLHOKO: Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.			
Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
6. <i>Botsang lebitla</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	11
7. <i>Botsang lebitla</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	11
8. <i>Diepollo</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	14
9. <i>Diepollo</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	14
10. <i>Mme</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	16
11. <i>Mme</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	16
12. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	18
13. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	18
KAPA			
SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.			
14. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	20
15. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	20
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA			
Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
16. <i>Seyalemoya</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	22
17. <i>Seyalemoya</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	22
18. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	25
19. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	25
20. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	27
21. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	27

ELA TLHOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e NNGWE e lokela ho ba ya di dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PALE (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–13	1	
KAPA B: SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	14–15		
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA TLHOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le E NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KGOMO TSA BOHADI – H Mokati

- 1 A ko thehe tsebe o mamele,
- 2 O e theetse o tlo nkutlwisise,
- 3 O nkutiwe ke roka ke thoholetsa,
- 4 O nkutiwe ke boledisa tseso tsa Taung.

- 5 Leru la hlaha ka kgalo la motse,
- 6 Seterekeng sa Hesehe Thabalesoba.
- 7 Bahlankana pitsi di le mabifi,
- 8 Ho matha tse manaila tsa mehoke,

- 9 Tsa ha Hlalele di entse kgoba,
- 10 Kgoba ke kgabo ya role le lefubedu,
- 11 Role le lefubedu la mohla monene.

- 12 Tsena di tswela wena Palesa
- 13 Wena tshehlana seilatsatsi;
- 14 Sehou pina banna ya utlwahala,
- 15 Mokorotlong ba di kgitla dikodu,
- 16 Wa tshela boSenqu le Mohokare.

Sekaseka thothokiso ena mme o bontshe kamoo sethothokisi se sebedisitseng mekgabisopuo ho finyeletsa molaetsa wa thothokiso ena kateng.

Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300.

[10]

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KE LLA LE WENA – MT Lekitlane

- 1 Boseyeng o nkentse mpowane, thatohatsi;
- 2 Bongwaneng ka ba naletsana e pela kgwedi.
- 3 Yare ke tla ke lla sa mmokotsane, phohomela;
- 4 Thaka tsa ka di ntekile re ipapalla.

- 5 Wa kgweletsa dithebetha wa itokisetsa ntwā;
- 6 Tlong wa tswa o bipetsane, o hemesela;
- 7 Malapeng a bantlhokofatsi wa kena o fufuletswe.
- 8 Wa tsholela batho maqa ba sa o lebella.

- 9 Bitsong la ka wa qabana le batho, la fapana;
- 10 Manyaleng ao ke a entseng wa nkemela,
- 11 Thupa ka se e lwatswe, ka se e tsebe;

- 12 Kajeno ke lla le wena morati wa me,
- 13 Hara banna ke ya marapo a bonolonolo;
- 14 Ke tsietswa le ke maimanyana a sa reng letho.

- 2.1 Thothokiso ena ke sonete. Bolela lekgetha le le leng la mofuta ona wa thothokiso. (1)
- 2.2 Ke karaburetso ya mofuta ofe e fumanwang TEMATHOTHOKISONG ya bobedi? E sebedisitswe ka sepheo sefe? (3)
- 2.3 Hlalosa hore tshebediso ya mantšwe ana: 'Hara banna ke ya marapo a bonolonolo' a tšhehetsa sehloho sa thothokiso ena jwang. (3)
- 2.4 Kgefutsohare/sejura se fumanwa molathothokisong ofe? Tshwaela ka tshebediso ya sona molaetseng wa thothokiso ena. (3)

[10]

POTSO YA 3

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

DIKANO – JM Nkutha

- 1 Ka ikana ka ikenya mahlomoleng mathateng,
 2 Ka ikenya tshotso dinaleng ho ee kगतello,
 3 Ke hauhela fatshe la ntate le timelang,
 4 Le timela le fediswa ke diabolosi.
- 5 Ka ikana pela ntate ho theohela lefatsheng,
 6 Ke tle ke pholose setjhaba sa hae ho e mobe,
 7 Yena ya neng a se a bile a se bitsa sa hae,
 8 Ka baka la mekgwa le mesebetsi ya sona.
- 9 Ka theoha ka Maria morwetsana wa ho loka,
 10 Ka wela atleng tsa Josefa monna wa kgale,
 11 Yena ya ileng a mamela lengeloi la ntate,
 12 Ha le ne le re a nkamohele ke tseleng.
- 13 Herota a utlwa a mpatla hodimo le tlase,
 14 A mpatla hore ke shwe dikano di fele,
 15 Tsa ho rena ha ka fatsheng la ntate,
 16 E be yena morena a le mong to!

- 3.1 Qolla lentswe le re bopelang kgonyetso TEMANATHOTHOKISONG ya pele. (1)
- 3.2 Fana ka sebetsa sa bothothokisi se sebedisitsweng MELATHOTHOKISONG ya 3 le 4. Se sebedisitswe ka sepheo sefe? (3)
- 3.3 Hlalosa hore tshebediso ya mantswe ana: 'Ke tle ke pholose setjhaba sa hae ho e mobe' e tshehetsa sehlooho sa thothokiso ena jwang. (3)
- 3.4 Lekgotsi le fumanwa molathothokisong ofe TEMANATHOTHOKISONG ya bone? Tshwaela ka tshebediso ya lona. (3)
- [10]**

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

BALA MAHLOHONOLO – KPD Maphalla

- 1 O nkeleditse jwalo Molakolako
 2 Kgabane yane ya ho eletsa ditjhaba;
 3 Eitse ha a nkutlwa ke ntse ke tsetsela
 4 A boela a mphallela ka ditemoso.
- 5 Bala mahlohonolo o lese dithohako,
 6 Dithohako ke ditlhapa ha di hole;
 7 Ha o itshwenya ka tsona o ka se hole,
 8 Maharaswa a ka ikotla sefuba ka wena.
- 9 Bala mahlohonolo o lese batlatlapi,
 10 Botlatlapi ke ba lefatshe ha bo ye tao;
 11 Motlatlapi le ha a ka o tlatlapa kajeno
 12 Hosane o tla tla kopa bohobe ho wena.
- 13 Bala mahlohonolo o lese dinonori,
 14 Dinonori di nanara di sa qete;
 15 Le ha dinonori di o nanarela ka hohle,
 16 Hosane ho tla wela tsona mankwaneng.

- 4.1 Molatswelli/enjambamente e fumanwa molathothokisong ofe TEMANATHOTHOKISONG ya 1? (1)
- 4.2 Qolla molathothokiso o nang le Anastrofi TEMANATHOTHOKISONG ya 1 o be o bolele bohlokwa ba yona. (3)
- 4.3 Hlalosa tshebediso ya mantswe ana: 'Le ha dinonori di o nanarela ka hohle' o be o bolele hore a tshehetsa sehlooho sa thothokiso ena jwang. (3)
- 4.4 Lehlaso le fumanwa melathothokisong efe? Tshwaela ka tshebediso ya lona molaetseng wa thothokiso ena. (3)
- [10]**

MMOHO LE

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O TLAMEHA ho araba potso ena.

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

MOLATO KENG? – T Leballo

- 1 Molato keng ha fatshe la rona le senyehile?
 2 Le senyehile le le bosula,
 3 Le metse leoka, hlabahlabane,
 4 Ho lona kgotso le kgutso di a qheshelana
 5 Di qheshelana di sa dule matlo mabapi,
 6 *Molato keng?*
- 7 Kajeno tjhaba se a harolana se a tabolana,
 8 Kajeno tjhaba se a tabolana se a hlaselana,
 9 Nyene le bosiu ho utlwahala dillo, diboko,
 10 Nyene le bosiu modumo wa dithunya lethwathwarathwara,
 11 Diterateng madi a batho diphororo,
 12 *Molato keng?*
- 13 Bonang tameneng dipollwana ho subuhlellana,
 14 Bonang tlong ya thitelo bana ho qhobellana,
 15 Botlolong ya jwala bana ba inehetse,
 16 Pitseng tsa jwala bana ba inne dihlooho,
 17 Mahano ke dibodu a nkg a ponyonyo,
 18 *Molato keng?*
- 19 Dithethefatsi di ja bana lekemekeme,
 20 Dithethefatsi di metsa bana bokwidita,
 21 Nyaope le matekwane di ba hapile,
 22 Di ba fetotse bafo, makgoba
 23 Di ba fetotse ditseketsake, dilathalatha.
 24 *Molato keng?*

- 5.1 Qolla lentswe le re bopelang kgonyetso TEMANATHOTHOKISONG ya 1. (1)
- 5.2 Lehlaso le fumanwa melathothokisong efe e mmedi thothokisong e ka hodimo? (2)
- 5.3 Hlalosa hore tshebediso ya mantswe ana: 'Dithethefatsi di ja bana lekemekeme' e tshehetsa sehlooho sa thothokiso ena jwang. (2)
- 5.4 Sethothokisi se sebedisitse phetapheto ya mofuta ofe MELATHOTHOKISONG ya 7 le 8, mme bohlokwa ba yona ke bofe melathothokisong eo? (3)
- 5.5 Sekaseka kamoo karaburetso ya phfonelo e sebedisitsweng kateng ho finyeletsa molaetsa wa thothokiso ena. (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso TSE KGUTSHWANE.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PALE**POTSO YA 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla****POTSO YA 6: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Maele a Sesotho a re: 'Mme o tshwara thipa ka bohaleng'. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona o itshetlehile ka Mmamasolomane, o nto hlahisa ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswa a 400–450.

[25]**POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

Ha Tsietsi a le lemo di tsheletseng, ha qala ha buisanwa ka tsa ho kena sekolo ha hae. Kotsi a re a hle a ngodiswe a le lemo di tsheletseng jwalo ka bana ba bang, empa Mmamasolomane a re ho sa le hotsho ho Tsietsi a ke ke a bona letho. O tla mpe a ngodiswe selemong se tlang. Hona jwale ho mo lekaneng ke hore a nne a feralle lebaleng mona motsheare ha batho ba le siyo, a lebele ntlo, a rathe patsi, a kute jwang, a kge metsi, a fiele, a hlatswe dijana, a be a alole le dikobo. Ha e le tsa sekolo tsona a ke ke a di nepa ho hang. Ho sa le hotsho haholo. 5

'Empa maobanyana mona o itse Tsietsi ke motsofe, ha e sa le lesea,' ho rialo Kotsi ka ho makala ho hoholo.'Kajeno o se o re ho hotsho, a ke ke a bona letho. Hantlentle o motho ya jwang? Ke eng eka o hloka nnete? Na Tsietsi ke motsofe kapa ke lesea? Ke batla kajeno o bolele hoo e leng taba, o se ke wa nna wa dikoloha.' 10

'Tsietsi ke lesea, ebile ke motsofe,' ke yena Mmadibakiso eo, a se a itshwere thekeng. 'Tsietsi ke lesea ditabeng tsa sekolo. Ke sa pheta ke re teng ho sa le hotsho, a ke ke a bona letho. Empa Tsietsi ke motsofe bakeng sa hore a ka pharama mona, a ja monakaladi wa kebolelwa. O tlamehile ho ithuta mosebetsi. Ke mang ya tla mo foqa motoho ona a kakalletse? O tlamehile ho tshwara ka thata.' 15

Yaba ho fela ho le jwalo. Lemong tseo Tsietsi a hla a tshwara ka thata, a sehlela. A alola dikobo, a fiela, a mathela mabenkeleng, a jara diphofa, a pheha bohobe, a pheha hlama, a tetekwa, a kga metsi, a kuta jwang, a lema tshimong, a kgotha jwang, a hlaola, a motsullela le dijalo, a tetekwa, a bokolla, a nosetsa dijalo, a hleka matlakala. Kgutsana ya batho ya ba ya fiela le hoko ya dikgoho, ya qhala le tsona dipitsana. Selemo sena sa hla sa eba sebe haholo. 20

- 7.1 Mantswe ana: 'Empa maobanyana mona o itse Tsietsi ke motsofe, ha e sa le lesea,' a re bolella eng ka se mohopolong wa Kotsi? (2)
- 7.2 Qotsa mantswe a totobatsang tshekamelo le leeme la Mmamasolomane. (1)
- 7.3 Bolela ketsahalo e nnetefatsang katleho ya mongodi thehong ya lebitso la Kotsi. (1)
- 7.4 Lotomanya mesebetsi E MMEDI e lebisitseng sesoseng sa kgohlano ya maikutlo a Tsietsi mme o tshehetse kgetho ya hao. (4)
- 7.5 Hlalosa maele ana 'a ja monakaladi wa kebolelwa'. (2)
- 7.6 Ntlhakemo ya mongodi ke efe malebana le kabo ya mafa paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.7 Mothinya o sa lebellwang o iponahatsa ketsahalang efe paleng ee? Hlalosa. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

Ho ne ho phethesela ha koloi ya mapolesa e fihla sepetlele. Nako tsena tsa Keresemese ke dinako tse potlakileng, mme le dikotsi le tsona di feta tsa matsatsi a mang. Ha ho ngwana e motle. Ha ho qellanwe. Dingaka di fapakana menyako. Baoki ba fapakana dikgutlong tsa diphaposi tsa sepetlele. Difonofono di lla di sa tswa lla. Ho lla seeta ha mooki a potlakela ho ya tima hlaha ka phaposeng e itseng, eo ho yona ho leng teng motho ya seng a le pakeng tsa lefu le bophelo. Bophelo ba motho bo theko e boima. Ba tsebang ditaba tsa dibuka tse kgolo ba re bophelo ba motho bo rekilwe ka madi a Konyana, mme madi a Konyana, ke madi a theko e boima hobane a ile a rotha diatleng tsa mora wa Modimo sefateng sane sa Golgotha. 5

Tsatsi lena la hosane ke lona letsatsi la sehopotso sa tswalo ya eo Mmoloki wa ditjhaba, yona Konyana eo ya ho tlosa dibe tsa lefatshe. Ke ka hona ho phetheselang ka mokgwa wona ona. Le baruti ba teng mona sepetlele. Ba bang ba tliilo okwa. Ba bang ba tliilo lakalletsa diphutheho tsa bona tse kwano bookelong mahlohonolo a Keresemese. Mona sepetlele ho kgobokane ditjhabatjhaba ka baka la ditsietsi tsa dikotsi esitana le ona mafu ka mefuta ya ona. 'Theoha!' ho rialo lepolesa ha le tsosa Tsietsi, le mo ntsha ka koloing. O duletse ho tlena mona, athe ke wena o neng o ikentse kgalala, o tsohetse batho matla ba se na molato. 'Theoha!' A theoha Tsietsi. A kgannwa ho leba boingodisong, moo a fihlileng a hlaoswa e le sekweta se neng se tsohetse batho ba Modimo matla, se bileng se batlang ho ba fenetha kaofela. 10 15

- 7.8 Kenyelletso ya ditaba tsa Bibe e re bolella eng ka tumelo ya mongodi? (1)
- 7.9 Bolela ditlamorao TSE PEDI tsa tsebo eo Tsietsi a bileng le yona kamora ho etela lebitla la ditho tsa lelapa la habo. (2)
- 7.10 Hlalosa tomatso e hlahiswang ke ketso ya Mohanuwa ya ho ikopela ho Tsietsi hore ba kgutlelane ditabeng tsa marato. (2)
- 7.11 Sepheo sa mongodi ka ho tlohedisa Tseleng mosebetsi, a phaqlaka le Tsietsi, ke sefe? (2)
- 7.12 Tshohla ketso ya Tsietsi ya ho isa ngwana wa hae, Motsamai, ho monnamoholo Ramabanta le mofumahadi wa hae. (3)
- [25]**

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO**DIEPOLLO – T Seema**

Maele a Sesotho a re: 'Mme o tshwara thipa ka bohaleng.' Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona o itshetlehile ka Mmamokele, o nto hlahisa ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****DIEPOLLO – T Seema**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

Ka tsatsi le leng a fihla a fufuletswe ka tlong monna wa ka. A fufuletswe eka o tshetswe ka metsi. Ha a kena ha a bua letho, le nna ka se ke ka botsa ya eba lehlanahlana la motimahlaha tswetetswete. Re etsang? Re a thotha. Nna ka se ke ka botsa le hore na re ya kae. Ke ne ke kgotsofalletse hore feela re a tsamaya.

Ha re qeta ho tlama tse tlangwang, re tshetse ka mabokoseng tse tshwelwang ka mabokoseng, ra etsa tlamathata. Tlamathata ha e lahle ngwana ka. Ra ntshetsa dintho kantle. Re ntse ke etsa dintho tsena, ke phirimana ha ho le motho ya re bonang hore re a falla. Dintho kaofela ha di se di dutse hantle ha fihla motswalle wa Zeblon, Selatola, ya dulang Moemaneng ka lori ya hae. Ra kenya dintho ka loring. Ha re se re qetile Zeblon a notlela monyako, a siya senotlolo hona moo lemating kantle. Ra kena loring, ra furalla Moemaneng ka leo letsatsi. Hore Zeblon a tsamaye ka lehlaphahlapha tjena, ho tliile jwana: hoseng ha tsatsi leo ho thuntswe lekgowa le leng le neng le dula polasing e nngwe le neng le ratwa ke batho ba bangata. O ne a tumme ka lebitso la Kotsuwopo ka lebaka la nko ya hae e motsu. Ditaba tsa lefu la hae di ne di halefisitse batho bohle ba Moemaneng. Kotsuwopo o ne a se na kgethollo jwalo ka makgowa a mang.

O ne a fa batho ba mo sebeletsang lebese le nama; ha tjhai e le ntle, o ne a leboha motho le ka nku. Ho ne ho se bonolo hore ha o sebetsa ka tlong ha lekgowa o dule tafoleng le bona ka nako ya dijo.

- 9.1 Mantse ana a Diepollo: 'Ke ne ke kgotsofalletse hore feela re a tsamaya,' a totobatsa maikutlo afe a Diepollo mabapi le ho sebetsa tliniking ya Moemaneng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.2 Qotsa polelo e totobatsang leeme SERATSWANENG sa pele. (1)
- 9.3 Bolela ketsahalo e nnetefatsang katleho ya mongodi thehong ya lebitso la Matshediso. (1)

- 9.4 Lotomanya diketsahalo TSE PEDI tse totobatsang sesosa sa qwaketsano paleng ena mme o tshehetse kgetho ya hao. (4)
- 9.5 Hlalosa polelwana ena: 'Ha ho qellanwe.' (2)
- 9.6 Mothinya o sa lebellwang o iponahaditse jwang mohla Diepollo le Zeblon ba neng ba fallela Pereng e tshweu? Hlalosa. (3)
- 9.7 Ntlhakemo ya mongodi ke efe malebana le ho kenela paleng ee? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA D

'Mmasenki a kopa tshwarelo ka hore ebe o ntshwantshitse le motho e mong. Ka utlwa ke mo rata Dikengkeng (kapa Willeminah) tsatsing leo, o ile a sebetsa sesadi. Mosadi enwa o ne a tumme ka lebitso lena la Mmasenki, le bana ba sekolo ha ba reka dibuka tsa sekolo lebenkeleng la hae la dibuka, ba ne ba ya ha Mmasenki. O ne a tsebahala ka lebitso lena ka lebaka la monna wa hae Dr Senki (Seuntjie) van Wyk ya neng a sebetsa hona sepetlele le rona. Dipampiri tsena di ile tsa wela ka phoso matsohong a Dr Van Wyk ha a ne a etetse mosadi wa hae femeng ya hae ya ho hatisa dibuka mme o ile a tshoswa ke hore na di tlele jwang moo, hobane jwalo ka ngaka o ne a tseba hore boitsebiso boo ke sephiri. Ke ka hoo Mmasenki a neng a hlasitse hakana. Monna wa hae o ile a mo kopa hore a batle motho ya tlele le tsona moo, a tle a mmitsetse mapolesa.'

5

10

'Re ile ra etsa leqheka le Dikengkeng hore a nke difaele tseo ha a tjhaisa mosebetsing. A etsa hantle feela jwalo a ba a ntlisetsa tsona mosebetsing. Setswalle sa rona le Dikengkeng moradi wa Phohledi sa qala ka tsela e jwalo.'

'Ka mafelo a beke ao ke sa sebetseng ka wona sepetlele Dikengkeng o ne a ntjhakela lekeisheneng. Le hoja yena a ne a dula lekeisheneng le leng le bitswang Botjhabela, haufi le Batho lekeishene. Dibeke tsa hlahlamana kamora hore ke etse makgobonthithi a hore lebitso la Mmamolete le hlahelle ka hodimo ho mabitso a mang le taba ya hore faele e kile ya nyamela e ne e se e le taba e fetileng.'

15

- 9.8 Hlalosa tomatso e hlahiswang ke setswalle sa Dikengkeng le Diepollo. (2)
- 9.9 Bolela ditlamorao tsa ho nyamela ha faele ya lenane la bakudi. (2)
- 9.10 Sepheo sa mongodi malebana le ketso ya Diepollo ya ho fetola lenane la bakudi ke sefe? (3)
- 9.11 Tshohla ketso ya Zeblon ya ho nyamella morung kamora hore ba fihle thibelleng ya makoloing mohla ba neng ba fallela Mangaung. (3)

[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO**MME – NP Maake**

Maele a Sesotho a re: 'Mme o tshwara thipa ka bohalleng.' Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona o itshetlehile ka Mme, o nto hlahisa ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****MME – NP Maake**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA E

Dikeledi wa batho a sarelwa ha bohloko. Mohlomong hoja Tsekiso a ne a bua le yena hantle ho ka be ho sa ka ha eba bohloko hakaalo. Empa motho wa teng o ne a mo kgohlopa, a bua eka Dikeledi o entse ka lonya ha a hasantse taba ena ya hore o rometse batswadi ba hae habo. A bua hle motho, a ba a bolella Dikeledi hore ke sephoqo ha a sa ka a bona hore taba ya bona ke kgale e fedile, ha a tsebe hore na keng se ntseng se mo ja, se bile se etsa hore a nne a lore. A nya matsete, a sa kgathalle hore o utlwisa Dikeledi bohloko kapa tjhe. 5

Ho jwalo ha batho ba kile ba ratana haholo. Ha ba se ba qabane, ba ye ba hlabane ka dipuo le ka mantswe hoo ekang ke dira, ebile le dira ke a di bona. Dikeledi o tlohile moo pelo ya hae e le bohloko, a dubehile maikutlo, a ferekane, a sa utlwisise se etsahalang. Motswalle wa hae le yena o ne a maketse, hoba leha a ile a hasanya taba eno sekolong, yena o ne a etsa jwalo e le ha a batla ho kgadisetsa banana bane ba mahehle, hoba o ne a rata Dikeledi haholo, a batla ho mmona a hlola ntweng ena ya hae le banana bana. 10

Bothata ba Dikeledi bo ne bo rarolohe hona mantsiboyeng ao, ha Rakgadi a fihla. Dikeledi a botsisisa hore athe batho bana ba ne ba tswa kae. 15

- 11.1 Mantswe ana: 'Ho jwalo ha ... ba ratana haholo,' a re bolellang ka bophelo ba nnete? (2)
- 11.2 Qotsa mantswe a totobatsang hore Dikeledi o kene lenyalong lena a tseba hantle hore o tlo nyalwa ke Thollo. (1)
- 11.3 Bolela ketsahalo e nnetefatsang katleho ya mongodi thehong ya lebitso la Mme. (1)
- 11.4 Lotomanya diketsahalo tse pedi tse totobatsang sesosa sa qwaketsano pakeng tsa Dikeledi le Tsekiso mme o tshehetse kgetho ya hao. (4)
- 11.5 Hlalosa maelana/sekapolelo sena: 'Ho nya matsete.' (2)

- 11.6 Mothinya o sa lebellwang o ile wa iponahatsa ketsahalong efe paleng ee? Hlalosa. (3)
- 11.7 Ntlhakemo ya mongodi ke efe malebana le ho bipa sephiri paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

Ya tsholoha pula, e na eka ke ya medupe, e sa tlo kgaotsa kajeno lena. Lehadima le lona la laima le sa tswa laima, maru a thwathwaretsa ha bohloko. Tsena tsohle tsa tetebetsa Dikeledi moyeng le ho feta. A hopola mantswe ohle a mmisi Lekena, ao a neng a sa ka a a utlwa ha a ne a buuwa, athe moya wona o a a utlwa. A nna a rotha ka bonngwe, polelo kamora polelo, mme moelelo wa wona o ntse o hlaka, ho fihlela a mo kganyetsa hantle, a ba a bona moo a neng a lebisitse teng. 5

Poropotlwana tsane tsa hae tsa bana a bona e se e le ntho disele, tse otileng, mahlo a kgohletse ke tlala, di bile di hlobotse. Ntlo yane ya hae e kgolo, e neng e na le disofa tse ntle tse bothobotho, le lefotha la dijo tse monate ka kitjhining, ya fetoha motlotlwana o lefifi, o se nang ke re le sengwathwana sa bohobe bo ommeng. 10

Tsa tla jwale ntho tsena, eka ke setshwantsho sa baesekopo, jwalo ka hola ha a ne a bona ntho tse ntle. Ditulo ka tlong di swahlamane, e re ha moeti a kena a re o a dula, ho thwe ho yena a dulele bankeng mane hoba setulo seo ha se na leoto le leng. Le hona bankeng moo ho thwe a dulele hantle hobane maoto a yona ha a lekane, e ka tloha ya mo kakalatsa. Ha motho a re o kena ka kamoreng, a fumane dikobo di le ditshila ... 15

- 11.8 Mantswe ana: 'Ya tsholoha pula ...,' a re bolella eng ka maemo a ditaba a renang nakong eo? (1)
- 11.9 Bolela ditlamorao TSE PEDI tsa ho tloha ha Mme Matatiele. (2)
- 11.10 Hlalosa tomatso e hlahiswang ke ketso ya Mme ya ho hloleha ho bua se mo tlisitseng motseng wa Sebokeng. (2)
- 11.11 Sepheo sa mongodi malebana le ketso ya Diseko ya ho etsa qeto ya ho boloka dinepe tsa Mme le lengolo la hae ho e na le ho bolella Mmateboho nnete ka Mme, ke sefe? (2)
- 11.12 Tshohla ketso ya Dikeledi ya ho ananela lenyalo la motho eo a se nang dikamano tsa lerato le yena. (3)
- [25]

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO**TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Titjhere ke motho ya nang le makgabane le bofokodi jwalo ka motho e mong le e mong. Tshohla mohopolo ona mme o hlahise mahlakore ana a mabedi a botho o ipapisitse le baphetwa bana ba babedi e leng Tutudu le Thebe o nto hlahisa ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA G

'Nna ke dumellana le wena, Malla. Ke letse ke ipotsa hore hantlentle le yena Tutudu enwa re mo tsekisang. Bona feela kamoo re pudukaneng kateng. Metopa yona ha ke sa bua. Ba bang ba rona re nyahladitse mesebetsi feela. Nna hona jwale ha ke tsebe le hore ngwana mongaka o latilwe ke mang sekolong. Bana ba ka le bona, ba robetse teleha. Ke a hana, ke a latola. Ka ntate mabitleng, ena yona ha ke sa e kena.'

5

Ha letsatsi le sekama ho ne ho kgutsitse motseng. E ne e sa ke ho na le se neng se etsahala sekolong maobane. Empa le hona kgutsong eo ho ne ho ipetsa menyenyetsi e reng ho mpa ho kgefuditswe feela. Ha e le ntwala yona e sa le matla.

Ha eka phirimana e tla wa ha bonahala morwerwe mane sebakana. Ha o ntse o atamela ho bonahala hore ke Thebe. Le yena o ne a hlile a hulanya maoto jwalo ka motho ya sa lakatseng ho ya moo a yang; empa ho ya a ntse a eya. Ke eo a tla a bile a tlo kena hona mona moo ba bang ba seng ba le teng. Dimama o ne a ntse a mo emetse. Ke ka hoo eitseng ha a kena feela a be a se a mo jababetsa ka bohale.

10

'Hei, wena Thebe. O moetapele ya jwang ya hlahang feela ha o rotelletsatsi ntwala? Ha ho le hobe o a nyamela! Hona jwale ke batlile ke tshwarwa ka sehloho maobane.'

15

- 13.1 Mantswe ana: 'Ke letse ke ipotsa hore hantlentle le yena Tutudu enwa re mo tsekisang,' a utulla maikutlo afe a mophetwa ya buang? (2)
- 13.2 Qotsa mantswe a totobatsang tomatso mme o e hlalose. (2)
- 13.3 Lotomanya mabitso a baphetwa BA BABEDI bao Thebe a ba sebedisitseng ho phetha merero ya hae o be o tshetsetse kgetho ya hao. (4)
- 13.4 Mothinya o sa lebellwang o iponahaditse ketsahalong efe paleng ee? Hlalosa. (3)
- 13.5 Bolela ketsahalo e nnetefatsang hore mongodi ha a atleha thehong ya lebitso la Thebe. (1)

- 13.6 Sepheo sa mongodi ka ho hlahisa boThabang ba iponahatsa e le baphetwa ba tsebang ho hlwaya botle ho bobele leha ba tsejwa ka ho hloka tsebe, ke sefe? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA H

Ka nako ya kgefutso ya bobedi Seipobi a fihla. A fetela ofising ya Tselapedi. Ka mora hore ba bue nakwana ha bitswa Tutudu, mme le yena ha bonahala hore ho na le taba e tshohlwang le yena. A lokollwa ho boela sehlopheng seo a neng a ntse a se ruta. Jwale ha bitswa Thebe. Yena ha a ka a dula sebaka se sekaalo; ebile o se a tswa le yena Seipobi ka koloi. Ba ile, ho se mang ya tsebang hore ba ile kae. Ha sekolo se atamela ho tswa ya boela ya kena koloihadi ya morui Seipobi. Kgetlong lena o fihlile a theola Thebe feela, ya ba o a ikela. 5

Lengolo le potolohang la bitsetsa matitjhere kopanong e potlakileng. Metsotso e leshome pele sekolo se etswa ba phutheha.

Tutudu ha a kena ka phaposing ya matitjhere o fumane ho kgutsitse kgutso. Tselapedi o ne a eme ka pele, a le lekgatheng la ho bua. Pela hae ho ne ho eme Thebe ya neng a lepellisitse dikeledi; a ntse a hula le mamina. Yare hoba bohle ba dule fatshe Tselapedi a bua: 10

'Bomme le bontate, kopano ena ha se ya ka. Ke ya monghadi Thebe. Ka hoo ke mo fa sebaka.' 15

Thebe, ka lentswe le tlerotseng le bile le thothomela:
'Tutudu, ntshwarele!'

Ha a realo a mo atamela. A mo mamarela sebaka se selelele. Ho ne ho ntse ho kgutsitse. Thebe a tswela pele:

'Bomme le bontate, ha ke tsebe hore ke qale kae. Le ha ho le jwalo seo nka mpang ka se bolela ke hore Tutudu o thusitse hore babo rona ba tshwerweng ba lokollwe.' 20

- 13.7 Mantswe ana: 'Tutudu, ntshwarele,' a re senolela hore Thebe ke mophetwa ya jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.8 Bolela ditlamorao tsa hore Nthoto a bolelle mmae hore mmisi Dikgapane o a mo kobisa ha a ruta ka phaposing. (2)
- 13.9 Hlalosa maelana a Basotho a reng: 'Ho robala ke ho fetoha' o ipapisitse le boitshwaro ba Motsamai. (2)
- 13.10 Tshohla tshekamelo le leeme tse hlahang paleng ena. (2)
- 13.11 Tshohla ketso ya Thebe ya ho rekela bana ba sekolo jwala ho ntshetsa pele merero ya hae. (3)

[25]

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohohoholo.

POTSO YA 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Maelana ana: 'Ho ja masapo a hlooho,' a bolela ho nahana ka thata. Sekaseka maelana ana mabapi le kamano ya ona le dithoko tsa 'Ntwa ya Barolong'.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa dithoko tsa seboko.

TEMA YA I**NTWA YA DITHUNYA**

- 1 Eitse ha re tloha ho hlaoleng,
- 2 Ra tloha dirapeng tsa dipone,
- 3 Nna ka utlwa lentswe la mmuso
- 4 Le re memetsa, le re:
- 5 'Bereng a palame,'
- 6 Ra palama.
- 7 Eitse ha re fihla lekgalong,
- 8 Pakeng tsa Mafa le Ramabidikwe,
- 9 Modimo wa mo dumedisa Bereng,
- 10 Ra ba ra nehwa sedibelo, ra tlola,
- 11 Re se tlotsitse ho fihla Makgaleng.
- 12 Eitse ha re fihla ka difateng,
- 13 Ra bofolla dinone, ra fudisa.
- 14 Dinone tsa kgora, ra tsoha re feta,
- 15 Ra fihla ka ha Mphutse, ra emisa,
- 16 Ka Mphutsing ra fudisa dinone.
- 17 Le teng tsa kgora ra tloha re feta,
- 18 Eitse ha re fihla ka Phatlalla,
- 19 Re sa ntse re fihla, le motsotswana re eso o qete,
- 20 Makgowa a qabana le Moorosi.
- 21 Jwale ke a tshaba, ke a kgutla!

- 15.1 Na o ka re Bereng o ne a sebeletsa bolaodi ba naha kapa tjhe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.2 Bolela hore Bereng o hlokahalletse hokae. (1)
- 15.3 Mafa le Ramabidikwe ke mabitso a eng? (1)
- 15.4 Mantswe ana: 'dipone' le 'dinone' a sebedisitswe bakeng sa eng? Fana ka lebaka la tshebediso ya ona. (2)

- 15.5 Sepheo sa mongodi malebana le ketso ya ho itlotsa ka sedibelo ha masole ke sefe? (2)
- 15.6 Sekaseka se neng se etsa hore seroki se tshabe ntwala empa e le mohlabani. (2)
- 15.7 Lekgotsi le sebedisitsweng MOLATHOKONG WA 21 le sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA J

Ba re e ne e le monna e mong a e na le baradi ba babedi ba batle haholo. Barwetsana bana ba ne ba le dilemong tsa lenyalo e se e le dikgarebe. Jwalo ka ha re tseba hore barwetsana ba mehleng ya kgale ba ne ba kgethelwa metjhaufa, yaba Kgubetswana, e mong wa banana bana o nyallwa Monyohe. O ile a lokisetswa jwalo ka ngwanana e mong le e mong ha a ya bohadi. A lauwa ka thata hore tseleng o tla kopana le meeka le mehlolo ka mefuta mme tsohle tsena di se mo tshose. 5

A tsamaya Kgubetswana ho ya bohadi. Eitse a sa tswa ka kgoro ya motse, a kopana le Nketjwane. Nketjwane a re: 'Hela Kgubetswana ngwaneso, a ke o pote le kwano.' A ikela Kgubetswana a fihla a dumedisa Nketjwane.

Nketjwane a re ho yena: 'Ke a tseba o ya bohadi, empa pele o fetela moo o yang, ke kopa o nteke mahlo ana a ka ke kgone ho o bona hantle.' Mahlo ao a Nketjwane a ne a tshabeha ke boladu le dithoko. Kgubetswana a hlollwa empa a mo nyeka mahlo mme a ba masweu a re twa! Nketjwane a mo leboha haholo mme a mo laya a re: 'Ngwaneso tseleng moo o yang teng o tla kopana le dinoka tse tharo. Noka ya pele e tletse madi. Ha o fihla o se qeaqee, o fihle o kene o be o tswelle ka nqane ntle le pelaelo. Noka ya bobedi yona, ke noka e tletseng diboko ...' 15

- 15.8 Hobaneng ha Nketjwane a itse Kgubetswana a mo nyeke mahlo? (2)
- 15.9 Lokodisa diketsahalo tse hlahetseng Talane ha a fihla nokeng ya diboko. (2)
- 15.10 Hlalosa tikoloho le nako eo diketsahalo tsa tshomo ena di etsahalang ka tsona. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.11 Ebe Kgubetswana ke mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.12 Sekaseka ka tshetshefo mme o bapise boitshwaro ba Talane le Kgubetswana, o be o bontshe sephetho sa boitshwaro boo ba bona. (2)
- 15.13 Maele a Basotho a re: 'Ngwana mahanaajwetswa o bonwa ka dikgapha.' Totobatsa kamoo mongodi a atlehileng kateng ho nnetefatsa maele ana tshomong ya hae. (3)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'SEKGOBO SA TSHIFANALEHATA' – J Radebe

Lefufa le mona di ka fetola semelo sa sebakadi se qetelle se na le pelo e mpe. Sekaseka mohopolo ona o ipapisitse le diketso tsa Ramanaka, ebe o bontsha ntlhakemo ya hao ka mohopolo ona.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

'HA SE BOYA BA NTJA' – SM Mangali

Bala qotso ena e latelang ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

TEMA YA K

(Ke ka phirimana ka tlong ha Pela. Pela ho bonahala a halefile. O ntse a kgarumaka mohatsae, Maleshwane.)

PELA:	Maleshwane, Lesodi o kae hona tje? O kae moshanyana eo?	
MALESHWANE:	Ha ke tsebe. O kae anthe? Hobane re ntse re na le wena hae moo, o kae?	5
PELA:	Oo, ka mantswe a mang ke nna ya lokelang ho tseba moo moshanyana eo a leng teng?	
MALESHWANE:	Ha se wena kapa nna ya lokelang ho tseba moo a leng teng, empa kgalemelo ya nnete yona, e lokela ho etswa ke wena ntate, haholo hobane e le ngwana wa moshanyana. Na ke ntho e ka re qabanyang yona eo?	10
PELA:	Hmm! Ke a bona o tletse bokwadi mosadi kajeno lena! Ke bona hantle hore o na le ditaba Maleshwane.	
MALESHWANE:	Ha ke etsa jwang ntate? Na ha se nnete ntho eo ke e buang, ha e le moo ke se ke tletse bokwadi?	15
PELA:	Maleshwane mosadi wa ka, ho kgalema ngwana ha se ha ntate feela. Ho bua nnete mme ke yena ya e tshwarang ka bohaleng, ka hona kgalemelo ya hae e na le matla kamehla ka tlong, e seng hore ntate yena a phuthe matsoho.	

MALESHWANE:	Le ha o ka thola ntate, mono o bua nnete. Ke mpa ke makalla bohale bo bokana, ha o lokela hore ebe o ile wa qala ka ona mantswe ana. Bonnete le nna Lesodi o a mmakatsa matsatsing ana, hobane ha a dule hae mona.	20
PELA:	Ho dula ke sa ho bona. Nna ke lla haholo ka ho tsamaya le masiu hona ha pollwana e kana ka Lesodi.	25
MALESHWANE:	Empa ntate o se lebale hore Lesedi ha e sa le ngwana jwalo ka pele.	

- 17.1 Mantswe a buuwang ke Maleshwane a reng '... kgalemelo ya nnete yona e lokela ho etswa ke wena ntate ...,' a re bopela leeme le tshekamelo jwang? (2)
- 17.2 Qotsa mantswe a Pela a totobatsang hore o itshwasolla boikarabelong ba hae, o be o hlalose. (2)
- 17.3 Hlalosa tomatso e hlahang phethelong ya tshwantshiso ena. (2)
- 17.4 Hlalosa tihadimo e fapaneng ya bophelo e senolwang ke puisano ya Pela le Maleshwane. (2)
- 17.5 Ebe mongodi o atlehile ho fetisa molaetsa wa hae ka ho fa tshwantshiso ee sehlooho se reng: 'Ha se boya ba ntja?' Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.6 Ha Pela a re 'ke ya bona o tletse bokwadi mosadi kajeno' mantswe ana a totobatsa sehlooho se reng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.7 Pela ke sebakadi sa mofuta o jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA L

(Ke haufi le molatswana wane o phallang. Lesodi o dutse moo, o letetse moratuwa wa hae, Kgasiene.)

KGASIANE:	Dumela abuti Lesodi. Ke kgale o fihlile?	
LESODI:	Le letho Kgasiene wa ka. Etswe le ha e ba ke ne ke fihlile kgale, ke ne nkeke ka hlokomela hobane o ntse o duma ka kelellong ena ya ka. Atamela mona ngwana ka nke ke re ... O a bona he. Ka ba ka utlwa madi a ka a phalla.	5
KGASIANE:	Ke a leboha abuti Lesodi nna ke nahana hore ke o diehisitse hoo o seng o bile o kgenne.	
LESODI:	Ba bangata bao nka ba kgenelang, empa eseng wena rato la ka. Ba kae hae?	10
KGASIANE:	Ba ipheletse. Wena?	
LESODI:	Hei! Kgasiene ngwaneso, ke tshwere mathata. Ba teng bona, empa ...	

KGASIANE:	Butle ho ntshosa hle moratuwa. Ho etsahalang hae?	
LESODI:	Ntho tse ngata Kgasiene, haholo batswadi ba ka.	15
KGASIANE:	Ba entseng bomme Maleshwane jwale abuti Lesodi?	
LESODI:	Ho fihla ha ka bosiu ke le leng le mabaka, mme ke yona tshita e entseng ke sitwe ho ba hlaloseisa hore ke kgahlilwe ke wena Kgasiene.	
KGASIANE:	Eseng tseo o tla ba tsebisa ha morao, pelo di se di kokobetse.	20
LESODI:	Hobaneng ka nnete ke sa ba tsebise hona jwale?	
KGASIANE:	Na o ne o batla ho ba tsebisa ntho eo feela ya hore o kgahlilwe ke nna?	
LESODI:	E, le e nngwe hape e leng ya bohlokwa ka ho fetisa.	
KGASIANE:	Ke efe eo jwale abuti Lesodi.	25
LESODI:	Kgasiene ngwaneso, le ho ja e se kgale haholo nna le wena re le baratani, empa ke fihletse qeto pelong ya ka ka wena.	
KGASIANE:	Qeto? Ya mofuta ofe?	
LESODI:	Kgasiene ke kopa ho o nyala.	
KGASIANE:	Abuti Lesodi! Wena? Ho nnyala?	30
LESODI:	E bo Kgasiene.	

- 17.8 Tshebediso ya mantswa aa: '... o ntse o duma ka kelellong ya ka,' a re senolela eng ka maikutlo a Lesodi mabapi le Kgasiene? (2)
- 17.9 Qwaketsano dipakeng tsa Maleshwane le Pela e ne e bakwa ke eng? (2)
- 17.10 Hlalosa mothinya o sa lebellwang tshwantshisong ena o hlahang nakong eo Maleshwane a neng a bona Lesodi a eme le Kgasiene ka nokeng. (2)
- 17.11 Lotomanya diketsahalo tsa tshwantshiso ena tse tlisitseng tharahano. (2)
- 17.12 Sekaseka ketso ya Kgasiene ya ho ima pele a nyalwa. (3)
- [25]**

POTSO YA 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Ho hloka botho le ho honohela motho e mong ho ka hlokisa sebakadi kgotso ebe se rerela sebakadi se seng bobbe. Sekaseka mohopolo ona o ipapisitse le diketso tsa Ngatane le Ramafothole, ebe o bontsha ntlhakemo ya hao ka mohopolo ona.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 19: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka tlhoko ebe o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA M

MOLEFI:	Ausi, ke utlwile o re Montsheng o nyetswe. Le hona a nyalwa ke titjhere. Mokgwa le tsela eo o neng o beha taba eo ka yona e ne e le wa ho belaela le hona ho sarelwa. Ke ne ke re ho tloha hona kajeno lena o ke o tlohele ho belaela le ho sarelwa, hobane lapeng leno ke tla tliša motho eseng mothwana. Mohlang oo batho ba tla thola ba re tu motseng mona. Ausi, motho eo ke buang ka yena ke Jwalane, ngwanana wa Qeme Ha Mmantshebo. Ena ke kgarebe eo e tla reng ha e tsamaya ka hara motse wa haeso Mafotholeng ebe e hlodiswa ka diphera. E nngwe ya bohlokwa eo o lokelang ho e tseba ausi, ke hore Jwalane ha se ngwanana ya hlaolang; empa ke motho ya sebetsang diofising tsa mmuso tsa tsamaiso mane Mafeteng. Ka nnete ausi, ha e sa le e le nna ke qala ho bona motho ya lerato; ya mosa; ya bileng a leng mohau jwalo ka Jwalane.	5 10
DISEBO:	Molefi, ha ke hopole hore ho sa na le motho ya ka thibang sekgeo se entsweng ke Montsheng. Hape ke fumana o ile wa tata hore o batle kgarebe. Hoja bonyane o ile wa re ke o shebele bananeng ba rutehileng ba motseng mona le ba metseng e ka mathoko. Ka mehla ho molemo ho nyalana le motho ya tsebang mefokolo ya hao. Botle ngwaneso ha bo sebetse ha ho tluwa lenyalong. Ke ka hoo e leng phoso ka Sesotho hore motho ebe sa le a boledisa kamoo mosadi wa motho a leng motle kateng.	15 20

- 19.1 Hlalosa kamoo mantswe ana: '... lapeng leno ke tla tliša motho eseng mothwana,' a re bopelang tomatso kateng tshwantshisong ena. (2)
- 19.2 Ebe mantswe a reng: 'Jwalane o lerato, o mosa ebile o mohau,' a hlile a hlalosa semelo sa Jwalane hantle? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.3 Bolela ketsahalo E LE NNGWE e entsweng ke Mapetla e re fihlisang sehlohlolong sa terama ena ya rona. (2)

- 19.4 Maele a reng: 'Senkganang se nthola morwalo', a hlalosa maemo a Montsheng ka tsela e jwang? (2)
- 19.5 Tshohla kamoo mongodi a hlahisitseng kgethollo le leeme kateng tshwantshisong ena. (2)
- 19.6 Sekaseka kamoo mongodi a atlehileng kapa a sa atlehang kateng ho fetisa molaetsa ka tshwantshiso ena *Haeso Mafotholeng*. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

PITSO:	Ho ba motle teng o motle. Hape ke ngwana ya aparang diaparo tsa matswelopele. Le hoja ka nako e nngwe diaparo tsena tsa hae di mphedisa pelo. Ha re tlohele tseo. Ha e le hantlentle moo ke leng teng ke mona Mofokeng. Ha ke dumele hore motho o lokela ho ya le kgongwana hodimo ka lebaka la sefahleho le mmele o tshwanelwang ke diphahlo wa motho. Nna ke ne ke re pele o ka bua eng kapa eng o ke o emele ho bona hore pelo ya ngwetsi ya hao na ebe le yona e ntle.	5
MOJABENG:	Ha re ye. Aubuti o se a besitse dikgopo tsa nku ya kwae ya ngwetsi ya hao. Ke hlile ke tlilo o lata hobane jwale nako ya ho mo fa e fihlile. O ntse o re diaparo tsa ngwetsi ya hao di o fedisa pelo ha di etsa eng?	10
PITSO:	Hao, Mojabeng, wena o lebala ka pele hakaakang. O se o lebetse hore mohlang re neng re tswa ha Thebe nakong ela eo re neng re tswa kopa mohope wa metsi, ke ne ke o bolelle kamoo moteno wa hae o leng mobe kateng.	15
MOJABENG:	Na ebe? Eseng o lebetse? Nna ke tseba motho eo o neng o lla ka moteno wa hae e le molotsana yane wa ngwanana.	

- 19.7 Polelo ena: '... pele o ka bua eng kapa eng o ke o emele ho bona hore pelo ya ngwetsi ya hao ...,' e re kumela eng ka se tlang ho etsahala nakong e tlang? (2)
- 19.8 Bontsha kamoo phoso ya ho nyala mosadi eo Molefi a sa ipherehelang yena e sentseng bophelo ba hae kateng. (2)
- 19.9 Hlalosa ditlamorao tse bakilweng ke boloi ba Mapetla bophelong ba Molefi. (2)
- 19.10 Lotomanya diketsahalo tsa tshwantshiso ena tse tlisitseng tharahano. (2)
- 19.11 Mofammere re ka re ke sebakadi sa mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.12 Sekaseka ntlhakemo ya mongodi malebana le ditaba tse amang setso le bodumedi ba Sekreste? (3)

[25]

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO**LEJWE LA KGOPIISO – T Letshaba**

Motswalle ke motho ya lokelang ho fana ka dikeletso tse tla o tswela molemo le ho o thusa ha maemo a bophelo a se a le mabe. Tshohla mohopolo ona mme o totobatse hore ebe dikeletso tsa Seipati ho Naledi di ne di aha kapa di heletsa, ebe o hlahisa ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****LEJWE LA KGOPIISO – T Letshaba**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA O

NALEDI:	O batla ho reng na jwale, aubuti Tsietsi? O tebetswe mosebetsing?	
TSIETSI:	Ke thefulehile maikutlo ha bohloko hampe mona moo ke leng teng Naledi.	
NALEDI:	(O opa diatla.) Ruri ena ke mehlolo ka nnete. Jwale o tebelletsweng mosebetsing hoba tsa seteraeke sa maoba le itse ke tshomo ka mathetho?	5
TSIETSI:	Le nna ka nnete ke tlalletswe ke naha ha o mpona ke le tjena. Ha ke tsebe hore ntate Mohlouwa o ntsekihang hakana, hoba le yena o hlolehile ho mpha mabaka a tsitsitseng.	
NALEDI:	O re ntate Mohlouwa o o tebetse feela ka ntle ho lebaka?	10
TSIETSI:	Ee, ho jwalo, Naledi.	
NALEDI:	(Ka ho belaela.) Keng e ka taba tsa hao di a bata tjee, aubuti Tsietsi? Na ho a kgoneha hore motho a tebelwe feela ntle ho lebaka?	
TSIETSI:	(Ka bohale.) O bolela jwang ha o re taba tsa ka ekare di a bata, Naledi? Ka mantswe a mang ha o dumele letho leo ke o jwetsang lona? O batla ho ntjhanotsa na, mosadi towe?	15
NALEDI:	Ha ke eso ka ba ke re ha ke dumele letho leo o ntjwetsang lona, empa ke na le kgwaonyana hore ntate Mohlouwa a ka o nyaola feela ntle ho lebaka. Keng eka ha o batle ho tswa ka taba tjee, aubuti Tsietsi?	
TSIETSI:	Ha eka o sa pheta hape hore ke leshano?	20
NALEDI:	Ako tlohelle ho nqobella majwe ka hanong tjena hle, motho wa Modimo. Ke batla ho tseba hore ho etsahalang jwale? Na ruri motho a ka o nyaola feela tjena ho lebaka?	

21.1 Polelo ena: 'Keng eka taba tsa hao di a bata tjee, aubuti Tsietsi', e re kumela eng ka qeto e tla nkuwa ke Naledi ha nako e ntse e tsamaya? (2)

21.2 Qotsa polelo e bontshang hore Naledi ha a kgolwe hore Tsietsi o tebetswe mosebetsing ntle le lebaka. (1)

- 21.3 Maele a reng: 'Sekgukguni se bonwa ke sebatladi', a tsamaellana jwang le ketsahalo e hlahang tshwantshisong ee? (2)
- 21.4 Tshohla kgethollo le leeme tse hlahang tshwantshisong ena. (2)
- 21.5 Sekaseka kamoo mongodi a atlehileng kapa a sa atlehang kateng ho fetisa molaetsa ka tshwantshiso ena 'Lejwe la kgopiso'. (2)
- 21.6 Hlalosa mothinya ofe o sa lebellwang oo re o fumanang ka hara tshwantshiso ena. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA P

MMABATHO:	Hobaneng o kgethile ho nyaola Tsietsi pele? (<i>Eka o a nahana.</i>) O itseng ho yena ha o qeta ho phunya seso sena? Ha ke re maoba mona o ne o haketse ka hore ba tla re isa kgotla ha re ka ra ba tebela ka ntle le ho latela metjha e nepahetse.	
MOHLOUWA:	Ho hang ha ke utlwisise potso ya hao e lebisa hokae jwale, Mmabatho Ka nnete potso ena e nqaka ho nqaka, mme ha ke tsebe ke e arabe jwang jwale.	5
MMABATHO:	Sesotho ha se tolokwe ntate. Potso ya ka e otlolohile mme e hloka karabo feela. Ke batla ho tseba hore na Thapelo yena o mo tlohelletseng kwano, hoba le yena o bile le seabo se sehlo mehwantong ena ya boipelaetso?	10
MOHLOUWA:	Le jwale ha ke tsebe hore potso ya hao e lebisitse hokae, mosadi. Ke ne ke hopotse hore o tla thaba haholo ha e le mona ke sekehetsa selo sa hao tsebe, empa le teng ke a bona ke ipolaisitse feela ka notshi tsa semana ! O ne o nkemelletse ebile o sa batle ho utlwa letho ka Tsietsi le Thapelo. Jwale ke mona o se o ntlhasela ka potso tse fapaneng hlooho. Hantlentle o jwang mosadi towe?	15
MMABATHO:	Na potso e pala tjee, ke yona e ka etsang hore kgutsana di fenethwe ka sehloho, ntate? Ee, ke nnete hore ke ne ke haketse hore o nyaole mahlabaphiyo ana mosebetsing, feela le teng o tshwanela ho ntlhalosetsa ditaba ka botlalo, ho e na le hore o di okole hodimo jwalo kaha eka o qoqela ngwana e monyane tjena.	20

- 21.7 Hlalosa tomatso e hlahiswang ke puo ya Mohlouwa ha a re: 'Ke ne ke hopotse hore o tla thaba haholo ha e le mona ...,' nakong eo a neng a buisana le mofumahadi ka ho tebela mahlabaphiyo. (2)
- 21.8 Bontsha kamoo ho mamela dikeletso tse sa lokang ho sentseng bophelo ba Naledi kateng. (2)
- 21.9 Hlalosa kgohlano e hlahang tshwantshisong ena. (2)

- 21.10 Lotomanya diketsahalo tsa tshwantshiso ena tse tlisitseng tharahano. (2)
- 21.11 Pheleu re ka re ke seapadi sa mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.12 Sekaseka ntlhakemo ya mongodi malebana le ditaba tsa ho ba le dikamano tsa lerato tse fosahetseng tshwantshisong ena. (3)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80